



İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

KASIM 1972

SAYI 101

CİLT : 17

350 KURUŞ



MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon : 18500 — 18504

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Telefon : 14 489

BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar Çarşısı
No. 3501 — 3502 Telefon: 22 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyetli ve dergiyl sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın lade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.



İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; /çtimai ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

CİLT : XVI

SAYI 101

KASIM 1972

Flatı : 3.5 T. L.

Yıllık : 42-6 Aylık : 21 TL.

YAZI HEYETİ

İSTANBUL

SUHA AKSOY

GÜROL BAHADAN

MUAMMER BAŞOĞLU

NİHAT BATUR

AYHAN BERMEK

İLKER BİRDAL

NATİK BUDA

FARUK ÇEHRELİ

ÂLİ DİNÇÇAĞ

MEHMET EMANET

ZEKİ ERGUNSU

ŞEMSEDDİN GÜLER

Prof. Dr. MÜKERREM HİÇ

ORHAN SOFUOĞLU

REŞAT UMUR

RİDVAN YÜKSELEN

ANKARA

ORHAN BULDAÇ

OKTAY EMED

NACİ SARIEYYÜBOĞLU

Sahibi : Cemiyet Adına NİHAT BATUR

Yazı İşleri Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Müdürü : İLKER BİRDAL

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

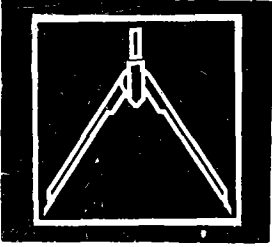
İÇİNDEKİLER

2. Derginin sesi ***
3. Gıda maddelerinin denetimi
ve halk sağlığı Hüsamettin TUNCAY
6. Zeytinyağında destekleme alımları Erhan ŞENER
11. Psikültür ekonomisinin önemi Süleyman ARISOY
18. Tarım satış kooperatifleri ve
getirdikleri Bekir ONAR
21. Bakır raporu Eyüp KARADAYI
26. Ayın İktisadî, malî, hukukî ve
sosyal mevzuatı Mehmet EMANET
29. Toprağa bağlı ekonomilerle, kentlere
bağlı ekonomiler arasında
ilişkiler Orhan ERDENEN

Derginin Sesi !.



Sevgi ve Saygı ile anıyoruz...



Gıda Maddelerinin denetimi ve Halk sağlığı

HÜSAMETTİN TUNCAY

Türkiye, bugün, tüketicinin korunması yönünden dünyada en talihsiz ülkelerden birini teşkil etmektedir. Gerçekten; tacirlerin, sanayicilerin, esnafın ve bir dereceye kadar üreticilerin haklarını koruyacak örgütlerine karşılık, tüketicileri himaye edecek en küçük çapta gerek resmi, gerekse özel nitelikte bir birlik veya organizasyon kurulmamıştır. Yurdumuzda tüketiciler, adeta kendi hallerine ve yalnızlığa terkedilmiş olmakla, pahalı fatura ödemek zorunda bırakılmıştır.

Aynı durum, gıda maddeleri üretimi, üretim ve satış yerlerinin denetimi yönünden de devam etmiştir.

Gıda maddelerinin üretiminden tüketiciye geçişine kadar denetim altında tutulması konusu, doğrudan doğruya halkın sağlığı ile ilgilidir. Konunun önemi, sadece halk sağlığından ibaret değildir. Zira denetimin olmayışı veya yeteri kadar yapılmayışı, kalitenin düşürülmek suretiyle gıda maddelerinde aşırı kazançların doğmasına yol açacağı gibi gelişmiş işletme veya firmaların piyasaya girmesi suretiyle gıda maddeleri sanayinin de gelişmesini önler. Fakat her halde bu durumda zararın büyüğü, tüketicilerin omuzlarına yüklenmiş olmaktadır.

Yurdumuzda gıda maddelerinin denetimi konusunda neler ve

nasıl yapılmaktadır? Önce mevzuata değinelim :

Ülkemizde gıda maddelerinin ve yapım yerlerinin denetiminin, 6.5.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve bu Kanun çerçevesinde 4.8.1952 gün ve 15481 No.lu «Gıda Maddelerinin ve Umumi Sağlığı İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Tüzük» gereğince Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından yapılması öngörülmüştür.

42 sene önce çıkarılmış bir Kanunla, gerçek anlamda bir denetim yapmak mümkün müdür? Şüphesizki hayır... Şu hale göre, Türkiye'de hakiki bir gıda maddeleri denetimi bahiskonusu değildir.

Nitekim bu konu ciddi olarak ilk defa 1966 yılı Haziran ayında birinci mäsvedde olarak basılan «Devlet Plânılama Teşkilâtı Gıda İçki Tütün-Et ve Et Mamûlleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu» Raporunda geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Aynı konu, yine DPT Et ve Et Mamûlleri Özel İhtisas Komisyonunca Mayıs 1972 ayında hazırlanan raporda tekrar ele alınmıştır.

Sözkonusu raporda; bugün gıda maddeleri denetiminin içler acısı bulunduğu değinilerek çok faydalı teklif ve temennilerde bulunulmuştur.

Hükümet veya Belediye sağlık teşkilâtının kontrolü altında bulunan müesseselerde konuya gerek bilgi gerek tecrübe yönünden vukufu olanların azlığını da dikkate almak gerekmektedir.

Durumu gayet açık bir şekilde ortaya koyması bakımından, yukarıda anılan DPT raporunun 124. sayfasından aşağıdaki pasajı aynen nakletmeyi uygun bulduk :

«İşte bu durumda; üreticilerin kaderleri mamûllerini kontrol edenlerin tamamen iz'an, insaf ve vicdanlarına terkedilmiş bulunmaktadır. Bugün memleketimizde, bilhassa büyük şehirlerde, Sulhceza Mahkemelerini Gıda Maddeleri Tüzüğüne aykırılık gerekçesiyle açılan ve sayıları büyük bir yekûn teşkil edegelmekte olan davalar meşgul etmektedir. Bu davaların ekserisi de beraatla neticelenmektedir. Niçin ve neden sorusuna verilebilecek cevap ise yukarıda değinilen görüş aykırılıkları, lâboratuvar yetkililerinin ekserisinin teknoloji bilgi ve tecrübesinden mahrumiyetleri, mevzuattaki yalnışlıklar, noksanlıklar ve nihayet bu hususları müdrik Adalet cihazımızın ehli-vukuf müesseselerine itibar etmeleri gösterilebilir.»

Gerçekten sözügeçen raporda belirtildiği gibi bugün ülkemizde Gıda Maddeleri Tüzüğü; otorite

ve itibarını tamamen kaybetmiş, Mahkemeler bu davaları genellikle bilirkişi raporlarıyla sonuçlandırdığından bilirkişi müesseseleri gelişmiş ve Tüzük bir zabıta korkuluğu durumuna gelmiştir.

Bu durumda bulunan bir denetim ortamı içinde sağlığa zararlı olan, tağşiş ve taklit edilmiş bulunan gıda maddeleri kolayca piyasaya sürülebilir. Böylelikle dürüst çalışan, kaliteye önem veren ciddi gıda sanayii firmaları zor durumda ve hatta dürüstlükleri yüzünden piyasadan silinmek tehlikesiyle bile karşı karşıya kalmaktadır.

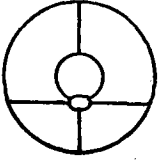
Bu itibarla gıda sanayii alanında büyük yatırımlara girilmeden önce, denetim konusunun mutlaka teknolojiye ve günün icaplarına uygun olarak bir çözüme ulaştırılması lâzımdır. Bunun yanında, meydana getirilecek bir organizasyonla halk sağlığının korunması yönünden gıda maddeleri işletmeleri

ve sanayicileri ile tüketicilerin eğitilmesine de önem verilmelidir.

Gerçek anlamda gıda kontrolü yapılabilmesi, hijyeni ve teknoloji uzmanlarının ve iyi yetiştirilmiş yardımcı elemanların mevcudiyetine bağlıdır.

Halkın yanılmasını önlemek bakımından, yukarıda kurulmasını öngördüğümüz organizasyon tarafından uygun kaliteli ve sıhhi şartlar altında gıda maddeleri üretenlerin halka tanıtılmasında büyük yararlar vardır. Böyle bir tanıtım, aynı zamanda kaliteli ve sağlık şartlarına uygun gıda maddeleri üretimini de teşvik eder.

Netice olarak, doğrudan doğruya halkın sağlığı ile ilgili olan ve halen düzensiz bir şekilde cereyan eden gıda maddeleri denetimi problemine olumlu, modern ve kesin bir çözüm yolu bulunması zarureti, artık tartışması yapılmayacak kadar belirli bir hale gelmiştir.



Zeytinyağında destekleme alımları

ERHAN ŞENER M. A.
Hacettepe Üniversitesi
Ekonomi Bölümü
Öğretim Görevlisi

Tarımsal ürünlerin fiyat politikası yolu ile desteklenmesi konusu son zamanlarda hakkında pek çok söz söylenen bir konu haline geldi. Özellikle pamukta destekleme fiyatı konusu birçok kimsenin ilgisinin yeniden destekleme alımlarına çekti. Bilindiği, gibi Türkiye'de devlet, tarımsal ürünlerin arz ve talebinin gösterdiği özellikleri göz önüne alarak buğdayda 1932, tütünde 1948, çayda 1942 ve pamuk, incir ve üzümde ise 1950 yılından itibaren fiyat politikası yolu ile destekleme alımlarına başlamıştı. Son yıllarda ise bazı tarım-

sal ürünler destekleme alımlarına konu olmaya başlamıştır. İşte devletin fiyat politikası yolu ile destekleme alımlarına konu olan yeni ürünlerden biriside zeytinyağıdır. Zeytinyağı 1966/67 kampanya yılından itibaren devamlı bir şekilde destekleme alımlarına konu olmaya başlamıştır. Bu çalışmamızda incelemek istediğimiz konu, zeytinyağında devlet destekleme alımlarının başarılı olup olmadığıdır. Bunun için, ilk olarak, devlet destekleme alımlarında tarımsal ürünler için amaçların neler olduğunu saptamağa çalışacağız. Bu belirti-

len amaçlar içerisinde devletin zeytinyağını desteklemede gayesinin ne olduğunu belirteceğiz. Bundan sonra, izlenmekte olan fiyat politikası sonucunda arzulanan amaca ulaşıp ulaşılmadığını göstermeye çalışacağız.

A — AMAÇLAR

Tarımsal ürünlerin desteklenmesinde devletin çeşitli amaçları vardır. Bazan amaç geniş bir üretici kitlesini desteklemek ve korumaktır. Bazan hükûmet, piyasayı düzensilemek, üreticilere âdil bir fiyat sağlamak ve onları araçların sömürsünden korumak gayesi ile de fiyatlara müdahalelerde bulunmaktadır. Bazı durumlarda ise, devlet tüketicileri korumak ve fiyatlarda anormal artışlara engel olmak amacı ile fiyatlara müdahalelerde bulunmuştur. Devletin fiyatlar yolu ile piyasaya müdahalesinin bir diğer amacıda, geleneksel tarımsal üretimimize yeni tip ürünler katmaktır. (1)

- (1) Prof. Dr. Osman OKYAR, «Ziraî Fiyat Politikası Türk Tecrübesi «Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İktisadî Kalkınmanın Ziraî Cephesi, III. Konferans-1964, Sermet Matbaası, İstanbul, içinde S. 291-336.

Tarımsal ürünlerin desteklenmesinde belirtilen bu amaçlar içerisinde devletin zeytinyağı piyasasına fiyatlar yolu ile müdahalesinin en önemli gayesi, zeytin ve dolayısıyla zeytinyağı üreticisini korumaktır. Zeytinyağı üretiminin periyozite göstermesi, üretimin bol olduğu yıllarda fiyatların düşmesine ve kampanya yıllarının başlarında üreticilerin çok zor durumda kalmalarına neden olmaktadır. Üretimin periyozite göstermesi özelliği üreticilerin korunmasını gerektiren bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

B — FİYAT POLİTİKASI

Devlet, üretici aleyhine meydana gelebilecek fiyat dalgalanmalarını önlemek ve zeytinyağı üreticisini korumak için zeytinyağı piyasasına kararnameler ile belirlenmiş fiyatlardan müdahale alımlarında bulunmaktadır. Bu görevin yapılması için 1966/67 kampanya yılından itibaren TARİŞ'e ve 1969/70 kampanya yılından itibaren Güneydoğu Zeytin Mamûlleri Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine yetki verilmiştir. Bu iki birlikten TARİŞ daha çok önemli olduğundan TARİŞ'in destekleme alımları üzerinde durulacaktır. Müdahale alımlarının finansmanı T.C. Ziraat Bankasının birliklere açtığı müba-

ya ve işletme kredileri ile yapılmaktadır.

Her yıl kararnamele ile TARİŞ'e ortak olan ve olmayan üreticiler için ayrı ayrı belirlenmiş zeytinyağı destekleme fiyatları üreticiler açısından önemli olmaktadır. Elde edilmesi oldukça zahmet gerektiren zeytinyağı için üreticilerin ürünlerine tatmin edici bir fiyat istemeleri doğaldır. Bu nedenle, 1966/70 yılları arasında devlet destekleem alım fiyatlarını ve yine aynı devrede İzmir borsa fiyatlarını incelememiz faydalı olacaktır. Aşağıdaki tablo da 1966/1970 yılları arasında 5 asit baz zeytinyağı devlet destekleme alım fiyatları ile İzmir borsa fiyatları görülmektedir.

cilere daha fazla bir fiyat verilmektedir. Burada desteklemeye konu olan zeytinyağı 5 asit zeytinyağıdır. Diğer kalite zeytinyağı fiyatları ticaret odaları ve ticaret borsalarında teşekkül eden fiyatlar ve bu husustaki cari uygulama ve adete göre TARİŞ ve Güneydoğu Tarım Satış Birliği işbirliği yapmak suretiyle saptanır. 1966-1970 yılları destekleme fiyatları incelendiğinde bunların yıldan yıla artmakta olduğu görülür. Burada dikkati çeken husus, İzmir Borsasında teşekkül eden fiyatların bazı yıllar destekleme alımlarının üzerinde olduğudur. Örneğin, 1966/67 kampanya yılında İzmir borsasında 5 asit ham zeytinyağının ortalama fiyatı 501 kuruş iken destekleme a-

TABLO I

**Devlet Destekleme Fiyatları ile İzmir Borsa Fiyatları
(5 Asit Ham Zeytinyağı)
Kg/Kr.**

YILLAR	Ortak Olan	Ortak Olmayan	İzmir Borsa
1966	485	465	501
1967	535	510	498
1968	545	520	538
1969	545	520	527
1970	630	610	732

Tablodan görüleceği gibi, devlet destekleme alımları, ortak olan ve olmayan üreticiler için ayrı ayrı saptanmakta ve ortak olan üreti-

limları ortaklar için 485, ortak olmayanlar için dahada düşük 465 kurustur. 1970/71 kampanya yılında da borsa fiyatları destekleme a-

lım fiyatlarını önemli miktarlarda aşmıştır. Ortak olan üreticiye verilen fiyatlar bazı yıllar İzmir borsası ortalama fiyatlarının üzerinde olduğu halde, ortak olmayan üretici için saptanan fiyatlar hemen hemen her yıl borsa fiyatının altında kalmaktadır. Bunun sonucunda birliğe ortak olan ve özellikle ortak olmayan üreticiler mallarını TARİŞ'e teslim etmemekte ve malını serbest piyasada daha yüksek fiyattan ve daha kârlı bir şekilde değerlendirmektedir. Bu durumu TARİŞ'in yapmış olduğu destekleme alımları ile bunların rekolte miktarına olan oranı yardımı ile kolayca görmek olanağı vardır. Bunun için aşağıdaki tablo düzenlenmiştir.

olamadığını söylemek olanağı ortaya çıkmaktadır. Her hangi bir tarımsal üründe destekleme alımlarının etkili olabilmesi ve gayelerine ulaşabilmesi için hükümetçe saptanmış olan destekleme fiyatının piyasa fiyatlarını etkilemesi ve bu fiyattan arzedilen miktarın destekleme yapan kurumca alınması gereklidir. Zeytinyağında ise durum böyle olmamakta ve devlet destekleme fiyatı piyasa fiyatının altında kalmaktadır. Bu şekilde piyasa fiyatlarının altında kalan destekleme fiyatları ise devletin izlemek istediği amaç açısından tamamen anlamsız bir duruma gelmektedir. Ancak, müdahale alım fiyatları ile zeytinyağı piyasasında,

TABLO II

Destekleme Alımlarının Genel Rekolteye Oranı

YILLAR	REKOLTE (Ton) (A)	Devlet Destekleme Alım Miktarı (Ton) (B)	B/A (Yüzde Olarak)
1966	155000	5316	3,4
1967	80000	926	1,1
1968	159000	16250	10,2
1969	54000	14803	27,4
1970	118000	1040	0,9

Tablodan görüldüğü gibi destekleme alımları ile üreticiden alınan zeytinyağı miktarının toplam rekolteye olan oranı çok düşük kalmaktadır. Buradan devletin destekleme alımları ile piyasaya etkili

kampanya yılları başında psikolojik bir etki yaratıldığı ve piyasa fiyatlarının destekleme fiyatlarının altına düşmemesinin sağlandığı söylenebilir.

Devlet müdahale fiyatlarının

zeytinyağı piyasasında etkisinin olmadığını gördükten sonra bunun ekonomiye yükünün olup olmadığını saptamağa çalışalım. Bunun için TARİŞ'in yıllık raporlarını inceledimizde her yıl devletin zeytinyağı destekleme alımlarından zarar ettiğini görürüz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi etkili olmayan bir devlet müdahalesi sonucunda devlete uğranan zarar aşağıdaki gibi olmaktadır.

TABLO III
Devlet Müdahale Alımları Sonucunda
Zeytinyağı Satışlarından Ortaya
Çıkan Zarar

YILLAR	Türk Lirası
1966	2.870.000
1967	126.000
1968	15.400.000
1969	11.497.000
1970	2.701.000

Kaynak : TARİŞ Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği yıllık raporlarından yararlanarak düzenlenmiştir.

Tablodan görüldüğü gibi, her yıl devlet destekleme alımları sonucunda zarara uğranmakta ve bu zararlar 5 yıl içerisinde 32,5 milyon TL.ni bulmaktadır.

C — S O N U Ç

Zeytinyağında devletin TARİŞ aracılığı ile 1966 dan günümüze dek uyguladığı fiyat politikası ile destekleme alımlarının amaçına ulaştığını söylemek oldukça güçtür. Şöyle ki, etkili bir fiyat politikasının üreticiye yeterli bir gelir ve makul ve istikrarlı bir fiyat sağlabilmesi için, devletin piyasada teşekkül eden fiyatı etkileyebilmesi ve devletçe saptanan fiyattan her yılki üretimin büyük bir kısmının üreticiden alınması şarttır. Bunun için yeterli kapasitede stok bulundurabilecek yağ depolarının yapılmış olması gerekmektedir. Böylece devlet bol üretim yıllarında belirli bir fiyattan üreticilerin ürünlerini alacak ve üretimin kısıt olduğu yıllarda ise stoklardan yararlanarak tüketici piyasalarında fiyatların aşırı yükselmesine engel olacaktır. Sonuç olarak denebilir ki, devletçe saptanan fiyat piyasaya fiyatına etki etmedikçe ve yeterli bir stok kapasitesine sahip olmadıkça amaçlarına ulaşabilen bir destekleme alımı yapılamaz ve gereksiz yere her yıl devlet bütçesinden karşılanmak üzere zararlara girilmiş olunur.



Psikültür Ekonomisinin önemi

SÜLEYMAN ARISOY

A — GENEL DURUM :

İnsanlık oluşumundan bu yana sırası ile toplayıcılık, hayvancılık, ziraat endüstri ve kültür devrelerini geçirdi.

Evrimini endüstri ve ziraatle, hayvancılıktaki kültür ekonomisinde tamamladı.

Balıkçılık ekonomisindeki evrim en geç olan bir koldur. Prekistoriya yani tarih öncesinden bu yana balıkçılıkta toplayıcılık devam edegelmiştir. Balıkçılıkta endüstrileşme Avrupa'da gıda alanındaki endüstrileşme çağı ile başlamış fakat kültür-yetistirme ekonomisi gerçek anlamı ile ancak son 19. asırda ele alınabilmektedir.

Fakat bugün balıkçılıkta hâla (toplayıcılık ekonomisi) caridir. Ancak, toplayıcı yani avlayıcı tekne, alet, malzeme, cihaz ve teçhizatla mükemmeleşme olabilmektedir.

Denizler içsulardaki aşırı avcılık ve istismar tabii canlı kaynakların azalması ve tükenmesi tehlikesini ortaya koymuştur. Diğer taraftan iç kara bölgelerdeki su ürünleri tüketimi ihtiyacına cevap verebilmek için son yıllarda bu kaynakların korunması (conservation) ile birlikte su ürünleri üretmeciliği (Aqua-culture) ne büyük bir hızla önem verilmiştir.

Tabiat tarihinde (natural history) insan prehistoryadan bu yana, Zoo-coğrafyadaki çeşitli hay-

vanlardan sağladığı faydalanma - larda bir çok aşamalar göstermiştir. Kara hayvanları ile birlikte su hayvanlarından ilk ve öncelikle beslenme amacıyla Carnivor (et obur) olan insan bu yolda ilişki kurmuştur.

Homo-sapien insan ilk kara hayvanını avlamış ve sonra avcılıkta gerekli, lûle, desise, tuzak için akli gelişmenin sonucu ortaya çıkarak av aletlerini yapabilen Homo-faker (alet yapan insan) haline dönüşüm yapınca su hayvanlarını da avlayabilmiştir.

Tabiaattan ve hayvanlardan ilk işgal ekonomisi (occupation) içinde faydalanan insan çok sonraları Homo-economicus (ekonomik yaratık) halinde gelişme gösterince zoo-coğrafyadaki hayvanlardan ekonomik ve teknolojik anlamda yararlanma çarelerine başvurmuştur. Bu ekonomik coğrafyadaki (kültür ekonomisi) devresidir.

Tabiatın olduğu gibi derlenen, avlanan hayvanlardan elde edilen bu faydalanma şekli insan için tatminkâr ve elverişli olmadığından, insan bunları kültüre alarak onları üretmek, yetiştirmek yani çoğaltmak sureti ile daima emre amade ve hakim olabileceği şekilde elinin altında bulundurarak dilediği anda faydalanabileceği hale sokmuştur. Hayvancılıktaki bu

kültür ekonomisi ilk kara hayvanlarında ortaya çıkmıştır. Su hayvanları dediğimiz, denizler ve içsular-daki balıklar ve diğer hayvanlar üzerindeki kültür ekonomisi ise çok sonra ve ancak 20. asırda ortaya çıkarak, gelişik duruma gelmeye çalışmaktadır. Bu alanda elde edilen teknolojik sonuçlar yeni ve mahduttur. Değişmez coğrafi ve özellikle klimatolojik ortamların müsaadesi oranında balık kültürü (psikültür) nde başarı gösterilebilmektedir. Şimdilik bir kaç balık türü ve familyası üzerinde sağlanan bu başarının diğer tür ve familyalar üzerinde başarılı sonuçlar alınabilmesi için çalışmaktadır.

Dünya nüfusunun gittikçe artması, karasal protein kaynaklarının artık, artan ihtiyaca cevap verememesi ve bu kaynakların kısıtlanması sonucu, insanlık beslenme amacı ile okyanusla, denizler ve içsulara yönelmiştir. Tabiatı işgal ekonomisi (occupation) esasları için de bu kaynaklardan devamlı surette avcılık yolu ile faydalanma, aşırı balık avcılığı (Over-fishing) nı ortaya çıkarmış ve bu kaynakların tükenmesi tehlikesi belirlemiştir.

Bu sebepten, insanlık bu kaynaklardan uzun asırlar boyunca daha çok ve uzun yararlanabilmesi için balık kültürü (psikültür)e başvurmak zorundadır. Bu yolla tükenen kaynakları yeniden kültür yo-

lu ile çoğaltacak ve bu kaynakları koruyacaktır. (Conservation)

Psikültür içinde bulunduğumuz çağda yenidir. Gelişme yolundadır. Ekonomik şartların darlaşması ile bu kültür şeklinde ters orantılı olarak gelişecektir.

B — NÜFUS NOTRİSYON VE BALIK

Dünya besin maddelerinin tüketim ve üretimin de proteinli gıdalara oranla, karbonhidratlı gıda maddelerinin üretimi ve tüketimi daha fazladır.

Dünya yüzünde nüfus oranının hızlı tempo ile artışı sonucu gelecekteki proteinli gıda maddelerine duyulan ihtiyaç şimdiki orana daha çok olacaktır.

Gerçekte, başka bir deyişle memleketimizde ve dünyada açık ve tehlikeli bir protein tüketim yetersizliği vardır ve bazı memleketlerde ise buna mukabil karbonhidratlı besin maddelerinden alınan kalori tüketimi fazlalığı vardır. Örneğin, Türkiye böyledir :

Protein ve karbonhidratlı gıda maddeleri üretimi arasındaki bu dengesizliği gidermek için fazla olan karbonhidratlı gıda maddelerinin proteine çevrilmesi gerekir. Buda çeşitli küçük, büyükbaş ve kümes hayvancılığı veya son yıllarda ortaya çıkmış bulunan halk

üretmeciliği (Fish-farming, Pisciculture) kültürleri ile mümkün olmaktadır.

Üretim de falza olan tahıllar ve çeşitli karbonhidratlı maddeler, bize protein vermekte olan çeşitli kültür hayvanlarına yedirilmek sureti ile ete çevrilebilmektedir. Bu özellikle Türkiye gibi ziraat ekonomisi elverişli olan devletler için daha kolay ve çabuk olabilmektedir :

Hayvancılık kültürü ile balık kültürü arasında yapılan orantılı prodüktivite hesaplarına ve araştırmalarına göre bugün balık kültürünün daha verimli ve kısa süreli sonuç verdiği yani balık tükettiği karbonhidratlı yem maddelerini daha çabuk ete çevirdiği ve daha çok et (protein) verdiği kesinlikle anlaşılmıştır.

Orta Anadolu gibi ekstansif (yaygın) bir ziraat sistemi ile büyük çapta tahıl tüketen karasal bölgelerimizdeki protein tüketimindeki yetersizlik ve açlıkla bunların ortaya çıkardığı protein tüketimi yetersizliği hastalıkları olan; Atrofi, Distrofi, marasmus, Krvashiorhor v.s. gibi gittikçe artma temayülü gösteren malnutrisyon ve nutrisyon dengesizliği ancak hayvancılığın geliştirilmesi veya balık üretmeciliğinin memleket çapında tesis edilerek, yayılması ve geliş-

tirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Memleketimizde son yıllarda çayır, otlak ve mer'aların ziraate açılması ile hayvancılığımız darlaşmış ve otlaklardan hayvanlar kovulmuştur. Hayvancılıkta ahır hayvancılığı ise tek çıkar yol olarak görülmektedir. Ancak buda balık üretmeciliğine oranla daha uzun süreli, büyük tesis, bakımı masraflarını ve yatırımları gerektiren işletme ve teşebbüscülüktür.

Oysaki prodüktivite yönünden balık, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı hatta domuzculuğu da geçmiş durumdadır. Bunu aşağıdaki kısa ve kaba diyogramda da görebiliriz.

Kültür Teknoloji ve Ekonomisinde Hayvansal Kaynakların Et (Protein) Verimi Prodüktivitesi)

Kgr. Yem	Et	Yumurta	Kültür yapılan hayvan
8,5 —	1	—	Koyun
8 —	1	—	Siğir
3,5 —	1	1	Tavuk
3 —	1	—	Domuz
2,5 —	1	—	Balık

Doğal kaynaklardaki hayvancılığın yeterli olmaması nedeni ile kültüre-yetistirciliğe yönelinmiştir. Bu (Zoo tekni) dir.

Bu açıdan bakınca, nutrisyon yönünden karasal çehrelî Orta

Anadolu bölgelerinde öncelikle balık üretmeciliğinin teknolojik esaslar içinde rantabl ve rasyonel bir kültür ekonomisi olarak gerçekleştirilmesi zorunluğuna kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

C — PSİKÜLTÜR VE NÜFUS YOĞUNLUĞU İLİŞKİSİ :

Dünya yüzünde balık kültürü yapan devletlerin üretimlerine ve bu konudaki çalışmalarına çeşitli ekonomik ve teknolojik tesis, yatırım faaliyetlerine bakınca bazı esasları tesbit etmek mümkündür. Genellikle balık kültürü ileri gitmiş olan devletlerde büyük bir nüfus yoğunluğu görülmektedir. Beslenme sorunu bu devletlerin halli gerekli ana konularını teşkil etmekte-

dir. Özellikle protein açığı olan devletler olmakla bu açığı üretim prodüktivitesi yüksek olan balık kültürü ile kapatmaya çalışmaktadır.

Böylece balık kültür üretimi-

nin ilgili devletlerdeki yukarda açıklanan sorunlar ve konularla olan ilişkisi artan bir orantı düzeyindedir. Sonuç olarak denebilir ki ekonomik yönden nüfus artışı ve yoğunluğu fazla olan devletlerin tümü beslenme konusunda önceden (balık kültürü) ile ilgili teknolojik, endüstriyel kuruluş ve yatırımları önceden plânladıkları takdirde ulusal beslenme ve özellikle gittikçe açılmakta olan protein açığını kapatabilirler.

Özetle, kültür teknolojisi ve kültür ekonomisinin zorunlu sebepleri :

1 — İnsan, balıkçılıkta doğayı olduğu gibi ve süreli olarak avlamak yolu ile onu sömürür yani daima doğanın genel üretim ve çoğalma faktörlerine uyarak ondan ekonomik yönden faydalanma, değerlendirme yoluna gider. Mutlak anlamı ile doğaya tabidir. Oysaki deniz ve içsular kaynaklarını bu durumda sonsuz ve ölçüsüz sömürmeye imkân yoktur. Bu kaynakların bu tempo ile azalması, daralması tehlikesi ile karşı karşıyadır.

2 — Dünya nüfusunun artması ile beslenme zorunluğunu her geçen gün biraz daha darlaşması ve deniz, içsular kaynaklarının da gittikçe fakirleşmesi nedeni ile insanı son olarak deniz ve içsular kaynaklarında kültür teknolojisi

ve kültür ekonomisine yönelmiştir.

D — MODERN TEKNOLOJİK DURUM :

Kalkınmış ve kalkınmakta olan ülkeler halkının protein ihtiyacını teminde balıkçılığa eğilmeyi zorunlu görmüşlerdir. Bu ülkeler kıyılara sahip olsalar dahi çalışmalarında kültür balıkçılığına önem vermelidir. Japonya'da, tatlı su kültür balıkçılığı örnek bir başarıdır. Kültür balıkçılığı son 150 yıl içinde ticari bir karakter kazanmış ve bu maksatla kurulan işletmelerin sayısı 1950 - 1966 döneminde % 583 artmıştır. Bir süre önce Rusya'dan Mersin Balığı ithal eden Japonlar bunların kültürünü yapmak suretiyle havyar elde etmekte ve yakın zamanda Ruslarla bu konuda rekabet edecekleri tahmin olunmaktadır.

İngiltere'de kültüre alınan en önemli balık alabalıktır. Kültürde suni olarak üretilen balıkların büyük bir kısmı yaban derelerin res) torastion'unda kullanılır. Ticari maksat için yapılan üretimde az değildir. Avrupa'da bugün tüm kıt'a ülkeleri olarak su ürünleri kültürüne son derece önem verilmektedir. İskandinavya gibi daha sert iklimli bölgelerde alabalık yetiştiriciliğine önem verilirken, batı, orta, güney ve doğu Avrupa ülkelerinde

alabalık, sazan balıkları kültürleri son derece gelişmiştir.

Alaska ekonomisinin temeli balık ekonomisi ve turizm endüstrisi üzerine oturmuştur. Alaska balıkları çeşitleri bakımından dünyada önemli bir mevkiye sahiptir. Federal hükûmet dere ve gölleri ciddi bir kontrol sistemine bağlamıştır. Bu ülkede her çeşit hileli av en ağır cezalarla yasaklanmıştır. Bütün önemli sular birer sun'i üretim istasyonu ile (Hatchery) desteklenmiştir. Alaska alabalıkları dünya pazarlarına dondurulmuş, dumanlanmış, tuzlanmış ve tene-kelenmiş olarak gönderilir. Alabalık (Salmon) Alaska için altın değerinde bir üründür. Bu memleketin balıktan elde ettiği gelir, altıngümüş ve civa madenlerinin tümüne yakındır. Alaska için av ve sportif balıkçılık oldukça önem kazanmaktadır. Son yıllarda Avrupa'dan buraya gelen turistlerin sayısı 80.000 e yaklaşmaktadır.

İsrail, İkinci Dünya Savaşından sonra kültür balıkçılığına büyük önem vermiştir. Sazan yetiştiriciliğinde dünyada rekoru, İsrail elinde tutmaktadır. Çağımızda, balık kültürü çok ileri gitmiştir. Belirli bir ortamda göl, havuz gibi rezervuarda, tek cins, specie, familya balık üretilmesi (monokültür) olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca, yine belirli bir rezervuar ortamında bir kaç cins familyaya cins, specie balık üretilmesi de (Poli kültür) dır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı (FAO) nın 1970 raporuna göre, dünyada balığın gittikçe azalmakta olduğu açıkça tesbit ve ifade edilmiştir. Trol gibi zararlı av metodlarının kıyı ülkelerinde şiddetle önüne geçilmesi tavsiye edilmektedir. Bu nedenle, içsular ve balık üretmeciliğine yönelinmesi (reclamation) yani kalkındırılma yapılmasının gerekli olduğu işaret edilmektedir.

E — TÜRKİYE'YE GÖRE ÖNEM :

Türkiye'de kraç, terkedilmiş, verimsiz, üzerinde ziraat hatta hayvancılık bile yapılmayan, iskân dışı (nomanland), sahipsiz duran, hiçbir işletmeye açılmamış, faydalanılmayan araziler çoktur. Özellikle Orta Anadolu'da bu kabil yerlere her yerde rastlanabilir.

Psikültür, bu arazileri verimli bir işletmecilik haline çevirebilecek esaslı hal çarelerinden biridir. psikültür havuzları ve etrafının ormanlaştırılması bölgenin iklimine de olumlu etki yapar.

Tesis edilmiş üretme havuz ve tarlaları uzun bir balıkçılık devresinden sonra balıkçılıktan vazgeçilerek içindeki sular akıtılınca geri kalan alttaki gübreli ve humuslu ta-

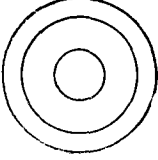
bakalı toprak vejetasyon özelliğini tekrar kazandığından bu arazi üzerinde ziraat ve hayvancılıkta yapılabilir.

Görülmektedirki, verimsiz, kıraç ve kısır arazilerin prodüktif hale getirilebilmesi için psikültür tekniği çaresidir:

Türkiye'de üretme havuzlarının iklim faktörü etkisi ile buharlaşma, sızıntı v.b. yollarla çok su kaybetmesi durumları karşısında bu havuzların barajlar ve yazın kuruma-

yan su kaynakları bölgelerinde kurulmaları gerekir. Bu suretle, üretme havuzları uzun ömürlü olabilecek ve genişleyebilecektir. Türkiye'de geniş çaptaki yabansal balıkçılık, kültür balıkçılığına dönecektir.

I. Ü. Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü uzman ve ilim adamlarının açıklamasına göre de, Türkiye'de hemen, hemen bütün göllerin (balıklandırma-transplantasyon) ile ilgili ilk araştırmalar tamamlanmıştır. Fakat, bir kaçında (balıklandırma) yapılabilmıştır.



Tarım Satış Kooperatifleri ve getirdikleri

BEKİR ONAR

Ticaret Bakanlığı

Teşkilâtlandırma Genel Md. Mv.

Tarım Satış Kooperatifleri 21.10.1935 tarihinde kabul edilip 2.11.1935 tarihinde neşredilerek yürürlüğe girmiş olan 2834 sayılı özel kanununa göre kurulmaktadır.

Kanunun birinci maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkralarında «Bu kanunda yazılı hükümlerden faydalanmak üzere en az on çiftçi aralarında değişir kapitalli, değişir ortaklı buçlu soravlı Tarım Satış Kooperatifleri kurulabilir.

Çiftçi olmayan veya kooperatifin çalıştığı ürünler üzerinde tecir komisyonculuk yapanlar bu kooperatife girmezler, hükmü ile kooperatife ortak olacaklarda aranıla-

cak vasıfları belirtmiş bulunmaktadır.

Bu kanuna göre hazırlanmış ve Bakanlar Kurulunca 27.1.1937 tarihinde onaylanıp 2/5936 sayı ile yürürlüğe konulmuş bulunan Anamukavelenamenin birinci maddesine göre,

«İşbu Anamukavelename altında ad ve sanları ve ikametgâhları yazılı çiftçiler ile sonradan bu anamukavelename hükümlerini kabul ederek ortaklığa girecek çiftçiler arasında bu anamukavelenamede yazılı işleri görmek ve 2834 sayılı kanun hükümlerine bağlı bulunmak üzere numaralı Tarım

Satış Kooperatifi firması altında burçlu ve soravlı bir kooperatif kurulmuştur.

İşbu Tarım Satış Kooperatifi-
nin süresi otuz yıldır. Bu süre or-
taklar Genel Kurulunca verilecek
kararla uzatılabilir maddesi ile bir
Tarım Satış Kooperatifinin kuruluş
dayanağını göstermiş bulunmaktadır.

Anamukavelenamenin 3. mad-
desinde Kooperatiflerin ergeleri
sıralanmış bulunmaktadır. Bu erge-
leri gerçekleştirmek üzere kurul-
muş bulunan bir Tarım Satış Koo-
peratifinin ilk kuruluşta ortak sayı-
sı ondan aşağı olamaz.

Tarım Satış Kooperatifleri,

Ortakların ürünlerine devamlı
sürüm olanağı aramak ve yeni yeni
alıcılar bulmak, üretim girdilerini
toptan ve ucuza tedarik edip or-
taklarına bunları vadeli olarak inti-
kal ettirmek suretiyle maliyetin
düşmesine yardımcı olmak ortak-
larına istikrarlı bir fiat vermek su-
retiyle istihsalin artmasını ve kalı-
teli mal üretimini teşvik ederler.

Yetiştirdiği ürünün satışından
emin olan üreticinin amacı kalite-
li ve bol ürün yetiştirmek olacaktır.
Kooperatifleşme sayesinde Antal-
ya bölgesinde pamuk üretiminde
görülen artışın seneler itibariyle
gelişmesini tablodan izleyelim.

Yıllar	Bölge rekoltesi	Kooperatiflerin alımı
1952	25230 Ton	6303 Ton
1953	17262 "	6076 "
1955	21467 "	8617 "
1960	22500 "	9919 "
1965	60295 "	26480 "
1966	79300 "	25109 "
1967	85000 "	29128 "
1968	106000 "	69168 "
1969	96000 "	58722 "
1970	100000 "	51275 "

Buda gösteriyorki inanmış ü-
retmenlerden kurulu Kooperatifler
Mili Ekonomiye ve üreticisine yar-
dımıcı olmaktadır.

Kooperatifler ve Birlikler ge-
rekirse konusuna giren ürünleri da-
ha iyi değerlendirmek, sürüm ve
satışını temin etmek için, üretici-
den aldığı ürünleri işler yarı mamül
ve mamül olarak satmak için tesis-
ler kurar veya kurulmuş olan tesis-
lere iştirak eder. Memlekette iş
sahası açmak suretiyle sosyal bir
görev de yapmış olur.

Buda Kooperatifçiliğin insani
yönüdür.

Bugün faaliyet gösteren büyük
Tarım Satış Koperatifleri Birlikleri
(Tariş, Çukobirlik, Güneydoğu Bir-
likleri, Antbirlik, Fiskobirlik v.s.)
gerek bizzat malik oldukları gerek-
se iştirakleri bulunan tesisler sa-
yesinde ortaklarından veya üretici-
den aldıkları ürünleri işlemek su-

retiyile nihayi mamül haline getirmekte ve bu işlemelerden artan yan ürünleri değerlendirmek suretiyle de Milli Ekonomiye katkıları büyük olmaktadır. Çoğu dışa dönük olarak çalışan Birliklerin malları Yabancı Memleketlerde bilhassa aranılır duruma gelmiştir. Hatta konularına giren bir kısım ürünlerin memleket ihracat tutarının % 30 unu bu Kooperatif Birlikleri tahakkuk ettirmektedirler.

Kooperatifleşme, üretici emeğinin nakti karşılığının üreticiye geçmesine, tefeci ve mutabahacının eline düşmesine engel olmaktadır.

Büyük Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ortaklarına gerekli olan tüketim maddeleri ile üretimde kullandığı, tohum, gübre, akaryakıt, levazım ve ihtiyaç maddeleri, mücadele ilaçları gibi girdileri kredili olarak dağıtmaktadır. Bunların senelik mali potresi 250-500 milyon lira arasında değişmektedir. Kendilerine bu kadar olanak sağlanan işini bilir bir üretici faizci ve tefeciye kapılmaması gerekir.

Tarım üretimi havaî şartlara çok sıkı bir şekilde bağlı bulunmaktadır. Hava şartlarının elverişli gittiği yıllarda bol ürün nedeni ile fiatların düşmesi üreticinin mağdur olmasına, aksi hal ise kıt ürün yıllarında fiat artışları tüketicinin

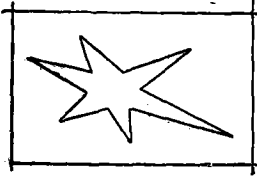
sıkıntıya düşmesine yol açmaktadır. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin depolama yapabilme olanakları sayesinde piyasada düzen verici rol oynayabilmektedirler. Bazı maddelerde halen en büyük depolama kapasitesi birliklerdedir.

Örtakların ihtiyaçlarının toptan ve ucuza temin etmek suretiyle Kooperatifler; üretim girdilerinde azami tasarrufu sağlayarak maliyeti düşürmek ve ürünün sürüm ve satışını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Kooperatifçilik küçük maddi ve manevî olanakların birleştirilmesine ve bu sayede büyük olanakların doğmasına zemin hazırlamaktadır. Bu şekildeki bir kuruluş kurucularına her zaman itibar kazandırır ve seslerini resmi makamlar nezdinde duyurmaya imkân ve fırsat verir.

Şuurlu bir kooperatifçilik sayesinde sosyal ve ekonomik bünye kuvvetlenmiş ve geçim seviyesinin de yükselmesine yardım etmiş olacaktır. Sosyal ve ekonomik bakımdan kuvvetli bir bünyeye sahip olan toplumlarda aşırı cereyanlar görülmez.

Kooperatifler toplum içinde demokrasinin yerleşmesini temin eden tipik kuruluşlardır. Kooperatifçilik birlikte çalışmayı ve dayanışmayı gerektirdiğinden eğitici rolde büyük olmaktadır.



Bakır Raporu

EYÜP KARADAYI

Anadolumuzda daha ilk çağlarda bakır üretildiği ve işlendiği bilinmektedir. Eski uygarlıkların «Bakır Devri»ne ait birçok kalıntı müzelerimizi de süslemektedir.

Günümüzde bakır kullanım yeri ve önemini giderek genişletmiş ve sanayiın stratejik maddeleri arasındaki yerini korumuştur. Bu değerli madenin, yurdumuzda üretilmesi, buna dayalı sanayi kollarının da kurulup gelişmesini açıklamaktadır. Örneğin, bugün blister bakırdan; tel, çubuk, boru, levha, lama, ile bakır alaşımları olan pirinç, bronz çubuk tel ve levha üreten sanayi tesisleri kurulup gelişmiş, bunların çevresinde de bu mamulleri kullanan; kablocu, motor, transformatör ve diğer elektrik araç ve gereçleri, musluk vesair sıhhi tesisat, soğutma ve ısıtma cihaz-

ları, kazanlar, turistik eşya vb. değerli mamûlleri üreten yüzlerce fabrika ve imalâthane mevcuttur.

Ancak son yıllarda ortaya çıkan madde darlığı ve dış rekabet sorunları, bütün bu sanayi kollarımızın normâl yaşantısını etkilemiş giderek yaklaşan darboğaz problemin ayrıntılarıyla kamuya duyurulmasını zorunlu kılmıştır.

Bakır Sanayiiimizin Meslek Kuruluşları, gerek ana branş ve gerek bağlı sanayiler yönünden yaptığı ayrıntılı inceleme sonuçlarını, darboğazın giderilmesiyle ilgili teklif ve temennileriyle beraber, yetkili mercilere sunmuştur. Biz de memleket ekonomisini etkileyecek derecede önem taşıyan konuyu, ana hatlarıyla doyumakta yarar görmekteyiz.

İSTİHSAL AZALIYOR

Yukarıda işaret edildiği üzere yurdumuzun en eski sanayi kollarından olan Bakırcılık, Kalkınma Plân ve Programlarının gösterdiği istikâmetler çerçevesinde uygulanan birçok alanda gelişme imkânını bulmuştur. Bilhassa elektrifikasyon faaliyetlerinin gittikçe hızını artırması, enerji üretim ve iletiminde bakıra geniş bir imkân yaratmış, dolayısıyla inkişaf eden çeşitli sanayi dallarında da bu metale yer ve hizmet verilmiştir.

Bu durumun tabii sonucu olarak, bakır üzerine kurulan sanayi memleket endüstrisinin tamamlayıcı

cı bir unsuru haline gelmiştir. Ancak bakır sanayii böylece önemini artırır ve aranır duruma geldiği bir sırada karşılaştığı iki darboğazın içinde bunalmış bulunuyor.

Boğazlardan biri hammadde tedarikinden, diğeri ise Ortak Pazarın çok erken başlatılan rekabetinden ileri gelmektedir. Hammadde tedarikinde bunalıma, Etibank'ın bakır üretiminde yıllardanberi görülen tedrici azalmalar sebep olmaktadır. Bakır sanayiindeki gelişmeler, bu hammaddenin tüketimini artırdığı halde, istihsal, Etibank işletmelerindeki elverişsizliğin devamı neticesi olarak gittikçe düşmüştür.

BLİSTER BAKIR İSTİHSALI,
(T o nİHRACI VE TÜKETİMİ
olarak)

	Etibankın : iç			Sanayici ihtiyaçları	karşılamanın	
	İstihsalı	İhracatı	Satışlar		kısım ve yüzdesi	
1965	26 300	19 863	6 437	6 437	—	—
1966	26 617	18 106	8 511	8 511	—	—
1967	25 390	17 260	8 180	8 180	—	—
1968	23 620	13 803	9 817	9 817	—	—
1969	19 270	5 312	13 958	13 958	—	—
1970	18 951	3 540	15 411	16 500	1 089	% 6,6
1971	17 556	1 937	15 619	18 000	2 381	% 13,2
1972	18 600	—	18 600	21 000	2 400	% 11,4

(1972 rakamları tahminidir.)

Bu tabloda açıkça görüldüğü gibi, memleketimizin blister bakır ihtiyacı, devamlı ve sıhhatli bir artış gösterirken, Etibank'ın istihsalı

aksine devamlı bir şekilde azalmıştır. Burada dikkate değer bir nokta da, 1970 ve 1971 yılları, yerli sanayi ihtiyacının yeterli şekilde kar-

şılanamamasına ve memlekette açık bir bakır darlığı olmasına rağmen, Etibank'ın bu yıllarda da ihracata devam etmesidir. 1970 den sonraki darlığın diğer bir sebebi de Makina Kimya Endüstrisi Kurumunun 1967-69 yıllarında piyasaya sattığı birikmiş ve bakır ihtiva eden curuf, pirinç talâşı artıklarının tükenmiş olması ve dolayısıyla piyasanın bu kaynaktan mahrum kalmasıdır.

Buna paralel olarak halktan piyasaya intikal eden bakır kapkacak hurdası son yıllarda azalma göstermiştir. Ve memleketimizde bakır sanayiinin yeni gelişmekte olması nedeniyle piyasaya hurda bakır arzı uzun seneler önemli bir artış göstermiyecektir. İşte bu nedenlerle memleket ihtiyacının dahilden karşılanması ancak blister bakır istihsalinin artırılması ile mümkündür.

Etibank ise Murgul ve Ergani'deki tesislerini daha verimli bir hâle getirmek hususundaki çabalarını yıllardır sürdürdüğü hâlde, bu gayretler memleketimizde bakıra olan ihtiyacın gelişme temposuna paralel gidemediği için tatminkâr olmamaktadır.

Blister bakır darlığı sanayiciler ve onların mamûllerini işleyen diğer sanayi kollarını tesir sahasına almakta, memleket ekonomisi-

ne zarar verdiği gibi, vergi kayıplarına yolaçmakta ve ayrıca yüzlerce işçinin işsiz kalmasına sebep olmaktadır. Mart ayı içinde İstanbul bakır sanayicileri tarafından yapılan bir araştırmada 4-500 tonluk bir madde eksikliğinin 150 milyon lira-lık bir istihsal ve 25-30 milyon lira-lık vergi kaybına sebep olduğu anlaşılmıştır. Aynı şekilde 1972'deki istihsal kaybının 750 milyon, vergi kaybının da 150 milyon lirayı bulacağı anlaşılmaktadır.

1972'den sonrası için yapılan tahminler problemin ağırlığını daha da belirlemekte 1976'da 35.000 Ton/Yıl olarak görülen blister bakır ihtiyacının memleket içinden karşılanamaması halinde dışardan tedarik imkânlarına yönelmenin zaruretine işaret edilmektedir.

DIŞ REKABETE GELİNCE

Bu durumda kendi ihtiyaçlarını memlekette kurulu bakır sanayiinden temin edemeyen «Tüketici Sanayi Kolları»nın ithalata yönelmelerinin bir sebebi, de, Etibank'ın memleket içi blister bakır fiyatını, dünya piyasasına nazaran çok yüksek seviyede tesbit etmiş olmasının ithalat vergilerinin koruyucu tesirini ortadan kaldırması ve mamul madde ithalini dolaylı olarak teşvik eder duruma gelmesidir.

Nitekim Etibank blister ton fi-

atı, Londra metal borsa fiyatına nazaran, vergisi 3,930, vergili 5,010 lira olmak üzere yüzde 27 daha pahalıdır.

Ortak Pazar anlaşmasının tatbikatına başlanması dolayısıyla yapılan çalışmalar sırasında, bakır mamûlleri 22 yıllık himaye listesinden çıkarılmış ve 12 yıllık listelere kalmış ve 1971 den itibaren de gümrük resminin tedricen tenziline başlanmış olması, bakır mamûllerinin Ortak Pazar ülkelerinden ithalini cazip duruma getirmiştir.

İşte yazımızın başında işaret edilen ikinci darboğaz, dış rekabet te bu suretle gelişmiş ve tesirini göstermeğe başlamış bulunmaktadır. Sıkıntısı çekilen hammaddenin ithal kotalarında yeri ve tahsisi bulunmadığı halde, yurt içinde imali mümkün mamûlleri için indirimli bir gümrük tarifesiyle ve liberasyon listesinde rahat bir ithâl imkânının bahşedilmesi, diğer bir ifade ile, sanayie iptidai madde sağlanması için hammadde ithalinde daha geniş davranılarak, mamûllerin ithalini takyit etmek yolunda İktisadi plân ve programların izlediği ilkelere de tamamen ters düşülmektedir.

Bu tutumda ısrar edilmesi halinde, henüz filiz halindeki yerli sanayi evvelâ duracak sonra da tamamen silinip gidecektir.

Yukarıdanberi tüm ayrıntıları ve çıplaklığı ile açıklanan durum karşısında ilgili ve yetkililerin gerekli tedbirleri alacaklarına dair inançlarını belirten ilgili sanayicilerimiz, şu tedbirleri teklif etmektedirler.

S O N U Ç :

★ Gelişme youndaki Bakır Sanayiimize lüzumlu hammadde, yeterli bir şekilde sağlanmalıdır. Memleketin yıpranmış işletme kaynaklarında ıslah ve tevsî için yıllardır sürdürülen faaliyetler biran evvel bitirilmeli ve sanayi ihtiyacı seviyesine çıkarılmalıdır.

Bu arada geçecek zaman zarfında yurt için ihtiyacı karşılamak üzere külçe ve hurda bakır ithal edilmelidir. Bunun için 74.01 Gümrük tarife Pozisyonundaki bakır hammaddesi, liberasyon listesine alınmalı ve mer'î gümrük resmi, geçici bir zaman için kaldırılmalıdır. Bu ithalatın Etibank tarafından yapılması ve ithal edilen bakırların yerli bakır fiyatları ile piyasaya arzı problemin halini kolaylaştıracaktır.

★ Etibank'ın Blister fiatı def'aten olmasa dahi, kısa bir zamanda ve kademli olarak, Dünya fiyatları seviyesine indirilmelidir.

★ Dış rekabet bakır mamûlleri için erken başlatılmıştır. Alü-

minyum ve diğer benzeri sanayi mamüllerinde olduğu gibi, bakır mamülleri de 22 yıllık himaye listesine alınmalıdır.

★ Bu arada, kurulan güçlü teşekkül «Karadeniz Bakır İşletmeleri» tesislerinin de, bakır ihracı faaliyetleri yanında, yerli bakır sanayimizi beslemekte ve açığın kapatılmasında yardımcı talep edilmektedir.

★ İhmal edilen ve bakır temininde en büyük güçlüğü çekmekte olan İstanbul ve Anadolu'daki büyük sanayicilerin ihtiyaçları da önemle nazarı itibara alınmalıdır.

Yukarıda açıklanan tedbirlerin, alüminyum sanayiine de uygulandığı ve benzerlik bakır sanayiinin darboğazdan kurtarılması için biran önce harekete geçilmesi istenmektedir.

Ayın İktisadi, Mali, Hukuki ve Sosyal Mevzuatı

Derleyen : Mehmet EMANET

Danıştay İçtihatları :

— 4. Daire. 12.4.1971 - E : 1970/3623, K : 1971/2930

Vergilendirme dönemi bitmeden defter ibraz edilmemesi nedeniyle resen takdir yolu ile vergi tarh edilemez.

1965 takvim yılı kayıtları aynı sene içerisinde ancak kayıt nizamının kontrolü yönünden incelenebilir. Sonuçları alınmayan hesap dönemi kayıtlarının bu şekilde yapılan kontrolü sonucunda re'sen takdir yoluna gidilerek tarhiyat yapılması mümkün değildir.

Bu bakımdan tarhiyatın terkinde yolunda verilen dava konusu

temyiz komisyonu kararı sonucu itibariyle yerinde görüldüğünden davanın reddine 12.4.1971 gününde oybirliği ile karar verildi.

— 4. Daire 8.4.1971 - E : 1969/3657 - K : 1971/2789

Resen takdirde tesbit edilen matrah, bir inceleme yapılmadan kanaate dayanılarak değiştirilemez.

... Mükellefin içki bayiliği ile beraber meyhanecilikle de iştigal ettiği ve vergi dairesince de takdir komisyonundan bu faaliyetler nedeniyle matrah takdiri isteğinde bulunduğu, bu komisyonca da ortaklık durumu, işyerinin bulunduğu mahal, işe halkın rağbeti, ihti-

yağ derecesi ve kazancın terakümüne müessir diğer unsurlar da göz önünde bulundurularak takdir yapıldığı cihetle, itiraz komisyonunun matrahı tenzil ederken açık içki satışı sırasında satışı yapılan meze ve benzeri yiyecekten edinilen kârı da göz önünde bulundurması icab ederken, münhasıran açık ve kapalı içki satışı yapıldığı esasından hareket ederek verdiği tadil kararının Temyiz Komisyonunca onanmasında isabet görülmemiştir.

Davanın bu nedenle kabulü ile yukarıda belirtilen husus nazara alınarak karar verilmek üzere Temyiz Komisyonu kararının bozulmasına 8.4.1971 gününde oybirliği ile karar verildi.

4. Daire, 26.10.1971 - E: 1970/8844 - K : 1971/7050

Envanterini işletme defterinin sonuna veya ayrı bir envanter defterine kaydetmeyip, envanter listesi düzenlenmesi resen takdir sebebidir.

... İşletme hesabı esasına göre defter tuttuğu 1965 takvim yılında envanterini listeler halinde tanzim edemeyeceği iddiası ile adına re'sen takdir yoluyla salınan gelir vergisi ve kaçakçılık cezasını 213 sayılı vergi usul kanunun 195. maddesinde, işletme hesabı esasına göre defter tutanlardan emtia üze-

rine iş görenlerin emtia envanteri çıkarmaya mecbur olduklarının, emtia envanterinin hesap dönemi kapandıktan sonra muamele kayıtlarını takip eden sayfaya muamele kayıtlarıyla karıştırılmamak şartıyla yazılacağını isteyenlerin ayrı bir envanter defteri tutabileceklerini belirtildiği, kendisinin ise envanterini işletme defterinin sonuna veya ayrı bir envanter defterine kaydetmeyip liste tanzim etmesinin anılan madde hükmüne aykırı olduğu, vergi usul kanunun 188. maddesinde liste tanzim hakkının bilânço esasına göre defter tutanlara tanındığı, % 25 kâr haddi maliyet bedeline uygulanarak bulunan matrah üzerinden yapılan tarhiyatın yerinde olduğu gerekçeleri ile tasdik eden temyiz komisyonu kararının dilekçe de yazılı nedenlerle bozulması isteğinden ibarettir.

... Temyiz komisyonu kararı aynı gerekçe ve nedenlerle yerinde görüldüğünden, mükellef tarafından açılan dava 26.10.1971 gününden oybirliği ile reddedilmiştir.

4. Daire, 17.3.1971 -1968/4262- K : 1971/2127

Tutulması mecburi defterlerin tasdik ettirilmemesi takdir sebebidir.

... Olay tarihinden yürürlükte bulunan 5432 sayılı kanunun 30. maddesinin birinci fıkrası vergi

matrahının tamamen veya kısmen maddi delillere dayanılarak tesbitine imkân bulunmayan hallerde takdir komisyonları tarafından takdir edileceğini amir olup aynı kanunun aynı maddesinin ikinci fıkrasının üçüncü bendinde de (Bu kanuna göre tutulması mecburi olan defterlerin hepsi veya bir kısmı tutulmamış olursa) hükmü ile de maddi delillerin mevcut olmadığı kabul edildiği, olayda ise usulüne uygun olarak tasdik ettirilmemiş olan defterlere kanunun öngördüğü manada bir kıymet atfı mümkün olmadığı ve tasdik ettirilmemiş olan defterler hiç tutulmamış hükmünde bulunacağı cihetle matrahın sebebi bulunmadığı gerekçesi ile terkin kararı verilmesinde isabet görülmemiştir.

Bu nedenle davanın kabulü ile yeniden yapılacak inceleme üzerine bir karar verilmek üzere temyiz komisyonu kararının bozulmasına 17.3.1971 gününde çoğunlukla karar verildi.

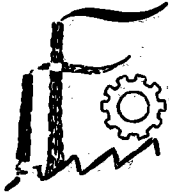
4. Daire, 28.1.1970 - E : 1968/4426 - K : 1970/368

İmalâtçıların imalât defteri tutmamaları, takdir sebebidir.

... 213 sayılı vergi usul kanununun 197. maddesinde devamlı olarak imalât ile uğraşanların (imalât deftere) tutacakları öngörül-

müş olup anlaşmazlık konusu olayda imalâtın devamlı olup olmadığı konusunun anılan madde uyarınca öncelikle incelenmesi icap eder. Dosya üzerinde yapılan incelemede şekerleme imal ve satışı ile uğraşan şirketin imalât defteri tutmamış olması nedeniyle vergi usul kanununun 30. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca re' sen takdire gidilmesinde bir isabetsizlik bulunmadığı tesbit olunan mükellef hakkında Bilanço esasına göre tuttuğu defterlerdeki kayıtların muntazam olduğu takdir komisyonunca tesbit edilen matrahın kanuni mesnetten mahrum bulunduğu sonucuna varılmasında isabet bulunmamaktadır. Zira kanun koyucu imalât defteri tutulması zorumluluğunu sihatli bir vergi incelemesi yapılabilmesini sağlamak amacı ile lüzümlü ve zaruri görmüş bulunmaktadır. Bu durum karşısında başkaca bir sebep ve delil mevcudiyeti tesbit olunmadan diğer defterlerin muntazam ve noksansız bulunduğu bahisle tarhiyatın terhini yoluna gidilmesi vergi usul kanunun imalât defteri tutulması lüzumuna ilişkin maddesi hükmünün fuzulen getirildiği sonucuna varmak olur.

Davanın bu nedenle kabulü ile temyiz komisyonu kararının bozulmasına 28.1.1970 gününde oybirliğiyle karar verildi.



Toprağa Bağlı Ekonomilerle Kentlere Bağlı Ekonomiler Arasında İlişkiler ve Olanaklar

Orhan ERDENEN

(Geçen sayıdan devam)

* Tarım kesiminin İkinci Plân Dönemi ortası değerlendirilmesi :

«İkinci Beşyıllık Kalkınma Plânı tarım üretiminin hava şartlarına bağlılık derecesinin azaltılmasını hedef almıştır. Bu hedef özelliği gereği, uzun vadeli bir hedef olup, kısa sürede gerçekleştirilerek tarımın hava etkisinden geniş ölçüde kurtulması beklenemez. Her ne kadar teknolojik tedbirlerin uygulanmasında farkedilir gelişmeler kaydedilmiş de tarımın gelişme bütün-

lüğüne büyük etkisi olan ve kuru şartlarla üretilen hububat üretiminde olumsuz geçen hava şartları özellikle büyük üretim alanlarında kuraklık derecesinde geçtiğinden İkinci Plân'ın ilk üç yılında bu kesimde yeterli bir gelişme olmamıştır. Sulu tarım yapılan bölgelerde, özellikle çapa nebatlarında teknolojik tedbirlerden vasıflı tohum gübre ve tarımsal mücadele uygulanması sonucu verimde olumlu sonuçlar alınmıştır. Para değerinde yapılan ayarlamaların etkisi ile ta-

rımsal ürünler ihracatında gelişmeler beklenmektedir» (23)

* Toprak reformunun amacı nedir?

«Toprak reformu, topraktan sağlanan ekonomik, sosyal ve politik gücü ellerinde tutan kişilerin toplum üzerindeki aşırı etkisini sınırlamak, topraksızlık nedeniyle vatandaşlık haklarını tam kullanmayanları bu durumdan kurtarmak için yapılır. Bu nedenle toprak reformu düzen değiştirici temel bir reformdur.

Toprak sahipliğindeki aşırı adaletsizlik olduğu gibi dururken, tarımsal verimlilik artırılırsa, topraksızın geleri sabit kalırken, topraklının ki yükseleceği için, o toplumun sosyal rahatsızlığı artar. Halk ancak katkıda bulunduğu, beraber oluşturduğu harekete güç katabilir» (24).

* Tarım alanı nüfusunun çokluğu : «Tarım işletmeleri çok küçüktür, (cüce işletmeler) dir, sahiplerini besliyecek hâlde değildir, bunları yeterli toprağa sahip kılmak üzere dağıtılabilecek toprak, ihtiyaca nazaran, yok denilecek kadar azdır. Türkiye'nin gerçeği şudur ki, tarım alanında çok fazla

nüfus vardır. Toprak reformu geciktirilmeden yapılmalıdır.

Parti sözcülerinin, yazarların, topraksızlara ve yeteri kadar toprağı olmayanlara toprak vermekten söz etmelerinin gerçekte pek mesnedi yoktur» (25).

* Yapılacak iş köyleri birleştirmek : «Atatürk'ün de dediği gibi, Reformun en önemli tarafı, küçük dağınık arazi parçalarını (toplulaştırmak) ve artık bölünmez hale getirmektir» (26).

* Toprak reformunun temel ilkeleri ve stratejisi : «Toprak reformunun temel ilkeleri ve Stratejisi» adını taşıyan vesika, 14 Ağustos 1971 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış; «Toprak Reformu Ön Tedbirler Kanun Tasarısı» Hükümetçe Meclise sevk edilmiş, Mecliste kurulan özel bir komisyonun tetkikine sunulmuştur.»

* Tarımda organizasyon ve etkinlik - sanayide organizasyon ve etkinlik : (II. Beş Yıllık Kalkınma Planına göre)

a. Tarımsal organizasyon ve etkinlik : Ekonomik gelişme büyük ölçüde tarımsal üretimin etkisi altında bulunmaktadır. Tarımsal üretimdeki gelişmelerin niteliği Türk toplum ve ekonomisini özellikle iki yönde etkilemektedir.

1. Hava şartlarına bağıllığı dolayısıyla genel ekonomik gelişme istikrarsız olmaktadır.

(24) Ziraat Yüksek Müh. Ahmet İsvan - Milliyet, 15.19.1971.

(25) Şefik İnan - Milliyet, 7.12.971

(26)Şefik İnan - Milliyet, 7.12.1971.

2. İstikrarsız oluşu sektörün kendi içinde çeşitli ekonomik ve sosyal sorunların doğmasına yol açmaktadır.

Tarımsal üretim ve fiyatlardaki istikrarsızlığı tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Ancak bu istikrarsızlıkları şiddetlendiren nedenlerin yok edilmesi suretiyle genel ekonomik gelişme üzerindeki olumsuz etkileri yumuşatmak mümkündür. Türkiye'de tarımsal fiyat ve üretim istikrarsızlığını şiddetlendiren en önemli faktör tarımsal organizasyonun iyi işliyemesidir.

Tarımsal gelişmeyi organizasyon yönünden sınırlıyan en önemli eksiklik çiftçilerin yaygın bir teşkilatlanmaya gidememeleridir. Özellikle küçük toprak sahiplerinin kooperatifler şeklinde birleşme eğilimleri henüz kuvvet ve hız kazanmış değildir. Öte yandan pazarlama ve kredi konusundaki kooperatifleşme hareketinin gelişmemiş olması aşağıdaki sakıncalara yol açmaktadır.

Muhtemel fiyat değişimleri hakkında daha güvenilir bilgiler edinmek ve böylece üretimle pazar arasındaki bağıntıyı kuvvetlendirmek mümkün olamamakta; top-

lumun hareketliliğini arttırarak ve ekonomik gelişmeyi hızlandırarak bu konuda gerekli gelişme sağlanmadığı, eğitim, ulaştırma, enerji gibi faaliyet dallarında büyük ilerlemeler kaydedilemediği takdirde, özellikle İkinci Beşyılık Plân dönemi sonlarında gelişme önemli ölçüde kısıtlanmış olacaktır.

b. Sanayide organizasyon ve etkenlik : Sanayi sektöründe gelişmeyi ve etkenliği büyük ölçüde sınırlayan darboğaz niteliğinde organizasyon güçlükleri mevcuttur.

Özellikle İmalât sanayiinde çok sayıda müteşebbis ayrı ayrı küçük işletmeler halinde faaliyettedir. Bu nedenle genellikle asgari iktisadi kapasitelerde üretim yapılamamakta ve sanayileşmiş ülkelerde hızla gelişen üretim teknolojilerinden ve işletme tekniklerinden yararlanılamamaktadır. Ayrıca, uygulamaya yönelmiş ziraî araştırmalar yapabilecek organlar geliştirilememiştir.

Sinaî üretimde bulunan kamu işletmelerinin koordineasyon ve organizasyon güçlükleri devam etmektedir. Büyük yatırım harcamaları ile vücuda getirilmiş kamu ziraî tesislerinin verimli olarak kullanımı için üretimde ihtisaslaşma, teknik hizmetlerin geliştirilmesi ve pazarlama faaliyetlerindeki etkenliğin artması gerklidir.» (27)

(27) II. Beşyılık Kalkınma Plânı - (Sf. 42-43).

* Toprak reformu ile birlikte maliye, eğitim ve hukuk reformlarının da beraber ele alınması zorunluluğu : Bu konuya, biraz daha eski yıllara giderek bakarsak, Tanzimat'ı Hayriye denilen Islâhat Fermanı karşımıza çıkar. «Bu devir üzerinde biraz durmamız gerekiyor. Reform tarihimizin en çok yanlış bildiğimiz bu yönünün sonuçlarını iyice bellemeliyiz. Uzun bir gericilik safhasından sonra ıslahat kapısı açıldığı zaman Mahmut II Türkiye için büyük sonuçları olacak önemli bir karar vermek zoru ile karşılaşmıştı : İngiltere ile yapılması teklif edilen bir ticaret anlaşmasını imzalamak. Bu antlaşma gereğince İngilterenin ve onun peşinden diğer Avrupa devletlerinin istediği ticaret rejimi uygulanırsa, Batı devletlerinin Türkiye'ye diplomatik destek sağlıyacağı umuluyordu. Bu Ortaçağ'dan çıkma yolunda ileri bir adım gibi gözükmekle beraber Batı ekonomisinden genide kalmış bir memleketi daha üstün bir ekonominin rekabeti karşısında çirliçiplak bırakmak tehlikesini taşıyordu. Çünkü bu muahede, Türkiye'nin devletçilik siyaseti ile ekonomik kalkınma programı uygulamak durumunda olduğu bir devirde, tam anlamıyla liberal bir ticari ve ekonomik siyaset gütmesini gerektiriyordu. İstanbul'da ve Londra'da Türk devlet adamlarının etrafını saran dış yar-

dım uzmanları : (Türkiye bu muahedeyi uygulamakla Batı uygarlığına girecek) diyorlardı. Takvim-i Vekayi'nin Fransızca nüshasında liberalizm lehine, aslında bu uzmanların kaleminden çıkmış yazılar yayınlanıyordu. Avrupanın Merkantilizm çağında, Türkiye'nin dış ve hatta iç ticaretini kapitilasyonlarla yabancı müteşebbislerin eline terk etmekten ibaret olan bu eski Osmanlı liberalizminin bu kadar met-hedilmesinin sebebi, şimdiye kadar İngilterenin pek dost olduğu Rusyanın Avrupanın diğer modernleşen devletleri gibi himayeciliği gütme, İngiliz ticaretine karşı gümrük duvarları çekmeğe başlaması idi. Urguhart yayınladığı İstatistiklerle Türk imparatorluğu gibi geniş kaynakları olan bir memleket varken İngilterenin ham madde ve mamül madde mübadelesinde Rusyaya minnet etmiyeceğini anlatıyor : Yalnız Türkiye'nin o geleneksel (liberal) siyasetine dönmemesinin kâfi geleceğini savunuyordu. O zaman liberalizmin bu muahederin gerektirdiği kadar katıksız şekli ne Amerikada, ne usyada, ne de Avrupada, hatta ne de İngiltere de vardı. Mahmut II'nin tereddütleri karşısında endüstrileşmenin zor olmayacağını, açık kapı siyasetinin tehlikelerinin önlenebileceğini Reşit paşa padişaha temin etti. 1840 yıllarında girilen ilk endüstrileşme teşebbüsü

işte böyle düşüncelerle yapılmıştı. Fakat ilk zamanlarda tabii olan acemilikler belki zamanla düzelebilecek bir taraftan Türk ekonomisini koruyacak tedbirler alınacak, diğer taraftan başlatılan işlerin kök salması için asıl önemli olan iş toprak, maliye, eğitim ve hukuk reformlarına gidilebilecekti. Ancak bunun için bağımsız ulusal siyaset güdülmesi şarttı. Halbuki o zaman devleti, müteassıp bir Hristiyan ve temelli bir Türk düşmanı olan İngiliz sefiri Stratford Lanning idare ediyordu. O zaman onun maiyetinde bulunan ve sonraları Türkiye'ye sefir olan bilgin Sir Henry Layard, Lanning'in Tanzimata en büyük fenaılığı dokunan adam olduğunu söyler» (28).

* Karma ekonomilerinde plânlama güçlükleri : «Karma ekonomilerde plânlama zorluklarının özellikle geri kalmış memleketlerde daha çok olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Hattâ bunun mümkün olmadığına veya toplumu kalmırdıramadığına inanan iktisatçılar da var» (29).

* Kültür Birliği gereği : «Arazinin fazla dağlık ve arızalı bulunması, ulaşımı güçleştirdiği gibi,

iktisadi ve kültürel münasebetlerin de seyrek olmasına sebep olmuştur.

Bundan dolayı memleketimizde bilhassa doğuda, iç pazarları genişliyememiş otarşık ekonomi, yerini mübadele ekoonmisine terk edememiştir. Aynı nedenle memleket içinde kültür birliği de sağlanamamıştır» (30).

* Kalkınamamanın sebepleri : «Türkiyenin de içinde bulunduğu az gelişmiş ülkeler, sermaye kıtlığından değil, mevcut kaynaklarını israf ettiklerinde dolayı kalkınmamaktadırlar. Örneğin : Kabaca bir hesapla, Türkiye'de millî gelirin üçte birine yakın bir kısmını alanlar, bunun pek az bir kısmını yatırımlara yöneltmektedir : büyük kısmını yurt içinde ve yurt dışında lüks tüketim için harcamaktadırlar. Yatırımlar da, genellikle, lüks mesken inşaatına ve tüketim sanayiine gitmektedir. Bu durum, emperyalizmin dünya sistemi içinde bulunan az gelişmiş bir ülkede, kapitalist gelişmesinin doğal sonucudur. Yerli ve yabancı çevrelerinin çıkarına uygun düşen bu gelişme yolu ülkenin kalkınmasını sağlayamadığı gibi, toplumsal adaletsizliği de arttırmaktadır. Günümüzde kapitalist yoldan kalkınmasını gerçekleştirmeye yoluna girmiş hiç bir az gelişmiş ülke mevcut değil.» (31).

* Sanayileşme hareketinin ne-

(28) Berkes — a.g.e. (Sf. 20-22)

(29) Berkes — a.g.e. (Sf. 11)

(30) Prof. Cillov — a.g.s. (Sf. 14)

(31) D. Averoğlu — a.g.s. (Sf. 34)

neticesi : «Türkiye'de sanayileşme, 1933-39 ve 1953-1960 dönemlerinde ve bilhassa 1963 den sonra uzun vâdeli iktisadî gelişmenin en mühim âmili olmuştur. Bununla beraber bu devrelerin dışında kalan yıllarda bile (ikinci Cihan Harbi hariç) tarım kesiminin yanında sanayi sektörünün gelişme hızı hiç bir zaman duraklamamıştır. Birinci Beşyıllık Kalkınma Plânının (1963-67) hedeflerinden biri de imalat sanayiinde diğer üretim sektörlerinden daha hızlı bir gelişme sağlamak olmuştur. Filhakika bu Beşyıllık devrede meskûr sektörün yıllık gelişme hızı % 9.6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin bugün halâ tam olarak sanayileşmiş olduğu iddia edilemeyeceği gibi, batının ileri sanayi ülkeleriyle mukayese etmeye de imkân yoktur. Bununla beraber, sanayileşmeye ve zirâî yatırımlara hız verilmekte ve memleketin hem kendine yeter bir sınaî bünyeye sahip olmasına hem de sınaî mamûl ihraçeden bir ülke vasfını kazanmasına gayret edilmektedir. Sanayileşme memleketimiz için bir çok bakımlardan önemlidir :

a) Sanayileşme sayesinde, sınaî mamûl ihtiyacının bir kısmı dahili imalattan karşılanır ve böy-

lece döviz tasarruf edilir; sınaî mamûl ihracı geliştirildiği takdirde, dış gelirlerimiz verimli kaynaklara dayanmış olur.

b) Sanayide randıman, tarıma nazaran daha yüksek olduğundan, milli hasılanın yâni gelir seviyesinin yükseltilmesi imkân dahiline girer.

c) Nihâyet, geniş ölçüde tabii şartlara tabi olarak, zirâî gelirlerle birlikte değişen millî gelirimize istikrar kazandırılır» (32).

* Endüstrileşmenin temelsiz kalışı : «Tarım reformunun yapılmamasının sanayileşme üzerinde de olumsuz tesirleir olmuştur. Tarım ve sanayiın bütünleştirilmiş şekilde gelişmesine sâmil bir plânlamanın kabul edilmemesi, devletçiliğin sanayi alanındaki plân hedeflerinin belirlenmesinin gelişigüzel kalmasına; bu hedeflere ulaşmanın talihe, tesadüflere bırakılmasına yol açtı. Plânlamaya dahil olan ekonomi ile, dahil olmayan ekonominin birbirine ilmiklenmesinden her iki alan da zarar etti. Çünkü bu iki alan birbirine ilmiklemekle her iki alan, halka yük teşkil eden bir çok fuzuli masraflardan kurtulacak; bunlar birbirini finanse edecekti. Fakat sanayi ve tarım alanlarının birbirine zıt yönlerde gitmelerine de sebep oldu, yanları, uçları birbirine tutturulma-

(32) Prof. Cillov — a.g.e. - (Sf. 266-67)

miş bir sistemin kabul edilmesi ekonomik kalkınma işinin, toplumsal değişme işinin dışında bırakılmış olmasını büsbütün kesinleştirdi. Sanayi kalkınma işinin dışında, toplumsal ilerleme yolunda devletin yaptığı veya yapmağa kalkıştığı işler de plândan mahrum, siyasi ilcaların keyfine bırakılmış, pahalı, israfli ve neticesiz işler olarak kalmaya mahkûm edildi.» (33).

«Toprak devrimi, hızlı sanayileşme çabasının dışında düşünülemez. Sanayi, üç kesimde toplanabilir; ilk kesimde makina imâl edecek makinaların yapımı yer almaktadır. Traktör yapabilmek için, traktör yapımında kullanılacak makinalara sahip olmak gereklidir. İlk kesimde üretilen bu makina yapan makinalar sayesinde, ikinci kesimde traktör, dokuma tezgâhı v.s. gibi üretim araçları yapılacaktır. Üçüncü kesimde ise, traktör, dokuma tezgâhı vb. gibi üretim araçları sayesinde tüketim malları üretilmektedir.

Hızlı kalkınma ve ekonomik ve teknolojik bağımsızlığa bir an önce ulaşma açısından, işin başında ilk kesim sanayiinin kurulmasına öncelik tanımak zorunludur. Tarımın kalkınması ve modernleşmesi için de (makina yapan makinalar)

kesiminin bir an önce kurulması gereklidir. Zira büyük üretim kooperatiflerine dayalı modern tarımın ekonomik temeli ağır sanayidir. Ne var ki, ağır sanayiinin tarıma her çeşit makina akıtması zamana ihtiyaç gösterecektir. Ayrıca, birinci kesim sanayi gelişine kadar, sanayi tarımdan sınırlı ölçüde iş gücü çekebilecektir. Birinci kesim üretiminin; ikinci ve üçüncü kesimleri beslenmesinden sonradır ki, sanayiden tarıma gerekli araç ve malzeme alacak, tarımdan sanayie de iş gücü akımı hızlanacaktır. Toprak devriminin sanayileşmedeki bu iki aşamalı gelişmeye uydu- rulması ve iki aşamalı olarak planlanması doğrudur.

Toprak devriminin ilk aşamasında sanayi önemli ölçüde işgücü çıkemeyeceği için, amaç, gizli işsizliği eritecek biçimde üretimi arttırmaktır. Bu durum, ortak çalışmaya elverişli üretim kooperatiflerinin ekonomik temli teşkil eden ağır sanayi daha gelişmeden üretim kooperatiflerine yönelme zorunluluğu ortaya çıkarmaktadır.

Verimli üretim yapan büyük üretim kooperatifleri çerçevesinde bazı belirli sanayilerin de temellerinin atılabileceği göz önünde tutulursa, şehir hayatının nimetlerinden çoğunu tarım kesimine götürmek kolaylaşacak, köy ve köylülük sorunu böylece çözülmüş olacaktır.

(33) N. Berkes — a.g.e. (Sf. 119-120).

tır.» (34).

* 1953 ten sonra sanayiın kısmen ihmal edilmesiyle bir strateji hatası işlenmiştir. (The strategy of Economic Development 1960, sf. 70, Albert O. Hissehan)

* Teşebbüs ruhunun zayıflığı: «Modern sanayi, ticari ve teknik bilgilerle beraber kuvvetli bir teşebbüs ruhu ister. Memlekette muhtelif sanayiın kurulabilmesi için lüzumlu teknik bilgili ve tecrübeli eleman yoktu. Bundan başka, uzun vadeli yatırımlardan da kaçınmak temayülü vardı.

Memlekette hüküm süren istikrarsızlık, meyvesini kısa zamanda veren işlere rağbet edilmesine sebep olmuştur. Halbuki sanayi sahasında yapılacak yatırımların ancak uzun zamanda neticesi alınır. Buna mukabil ticarete kısa zamanda para kazanılabilir. Ayrıca devletin takip ettiği belirsiz iktisadi siyaset ve faaliyet sahasının hudutlarını açıklamaması, bu temâyülü kuvvetlendirmiştir. (35).

* Toprak reformu ve köklü adalet reformu : «1960-67 yıllarını kapsayan adalet istatistiklerine göre, yılda 10.000 ilâ 250.000 civarında tapulama davası açılmakta,

her yıl yüzbinlercesi ertesi yıllara devredilmektedir. Mülkiyet hakkı, zilyettik, tapu kaydı, hudut tashihi, zarar ziyan tazminatı, miras, ortaklık, veraset, istimlak davaları yine binlerce dosya halinde sürüp gitmektedir. Çiftçiler, ormancılar, balıkçılar olarak yılda 50.000 ilâ 100.000 civasında vatandaş hapse girmektedir. Bu ise bütün meslek guruplarının yıllık hapis toplamından, yılına göre 2 ilâ 4 defa fazladır ve bunların çağırılışı da ağır ceza suçlarıdır.

Toprak ve tarım reformunun uygulanması, anlaşmazlıkların hali, reformun bozulmadan devamı, toprak ürünlerinin emniyeti, bu gün ağır işlemekte olan ve etkisi yetersiz adalet düzeni ile gereği gibi sağlanamayacaktır.

Toprak ve ürünleri ile ilgili kanunları şartlarına göre kökten değiştirmek, yeni mahkemeler kurmak yerine, mevcutları, batı ülkelerinde olduğu gibi, kolay, kesin ve kısa zamanda karar verir, etkili adalet tevzi eder hale getirmek gerekmektedir. Kısacası toprak reformunun muvaffak olabilmesi için köklü adalet reformuna ihtiyaç vardır» (36).

* Ulusal kurtuluş devrimi : «Devrim en basit deyimile eski düzenin egemen sınıflarıyla birlikte yıkılması ve yükselen toplum-

(34) D. Avcioğlu — a.g.e. (Sf. 70)

(35) Prof. Villov — a.g.e. — (Sf. 274)

sal güçlerin kendi düzerlerini getirmesidir.

Çağımızda iki tip devrim görülmektedir.

- 1 — Ulusal kurtuluş devrimi,
- 2 — Sosyalist devrimler.

Türkiye Ulusal kurtuluş devrimi aşamasındadır. Ulusal kurtuluş devriminin amaçları, tam bağımsız ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış bir Türkiye'yi en kısa zamanda kurmaktır. Mustafa Kemal'in başlattığı ulusal kurtuluş devrimi, yarı yolda bırakılmış ve yolundan

saptırılmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için tarımda modern işletme yapısını kurmaya yönelmiş bir toprak devrimi öncelikle gereklidir» (37).

* Engin bir tarihe ve büyük bir zenginliğe sahip olduktan sonra, reel milli geliri % 1.1 ile, dünyanın en fakir yedi ülkesi içinde sayılan Türkiyemizln, araştırmalarımıza göre : çağdaş sosyal felsefesini bulduktan sonra, en önemli konusu, kırsal ve şehir ekonomileri arasında kalkınmaya dönük bağımsız bir akımın teminidir.

Bu sebeple çeşitli kalemlerden derlediğimiz bu yazıda soruların ipuçları ve Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın temel görüşleri genel hatlarıyla gösterilmiştir.

(36) Prof. K. İlisulu — Milliyet, 4.12.1971

(37) D. Avcıoğlu — a.g.e. (Sf. 9.10.11)

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir !..**

UCUZ TESİSAT TELİ ALARAK PAHALI BİR HATA İŞLEMİYİNİZ

Elektrik kontağından çıkan pek çok yangına Türk Standardlarına uymayan tesisat telleri sebep olmaktadır.

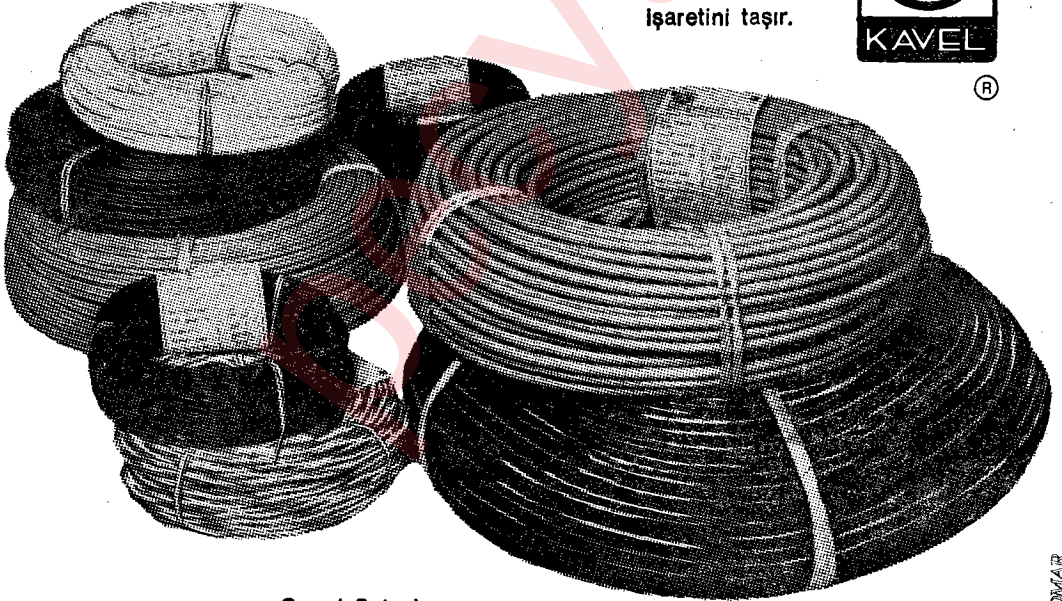
KAVEL tesisat tellerinde Türk Standardları gereğince iletken olarak elektrolitik bakır tel, yalıtkan olarak da yüksek vasıflı P.V.C. kullanılmaktadır. KAVEL'i diğer bir çok tesisat telinden ayıran bu iki önemli özelliğidir.

Alacağınız dairenin elektrik tesisatında veya kendi inşaatınızda Türk Standardlarına uygun KAVEL tesisat tellerinin kullanılmış olmasına bilhassa dikkat ediniz.

KAVEL tesisat telleri
Türk Standardları Enstitüsü'nün garanti
işaretini taşır.



®



Genel Satıcıları

Burla Biraderler ve Şşi. | Beko Ticaret A.Ş.
Hezaren Cad. 61-63 | İstiklâl Cad. 349
Karaköy, İstanbul 45 52 00 | Beyoğlu, İstanbul 49 00 39

ADMAR

“ev”limisiniz?

Güzel dekore edilmiş, sizi mesut eden, sıcak bir eve mi sahipsiniz? O halde, evinizi kışın karından, ilkbaharın rüzgârından, yazın güneşinden, sonbaharın yağmurundan, koruyunuz. Bu koruma işini CBS Akrolit Dış Cephe Kaplama Boyası en mükemmel şekilde yerine getirecektir. CBS Akrolit Saf Akrilik Dış Cephe Kaplama Boyası evinizin dış cephesini bir zırh gibi sarıp dış tesirlerden korur.

Üstelik birbirinden cana yakın renkleriyle evinizin dış görünüşüne göz alıcı bir güzellik getirir.

ÇBS dev Alman Kimya kompleksi BASF (Badische Anilin und Soda Fabrik A.G.)'ın özel formülleriyle Türkiye'de CBS Boya-Kimya fabrikalarında imal olunmaktadır.

Evinizi CBS Akrolit sarsın.

Eviniz kara, yağmura, güneşe, rüzgâra karşı yıllarca korunsun.



ILANCIK.AZ

cbs Akrolit®
dış cephe kaplama boyası

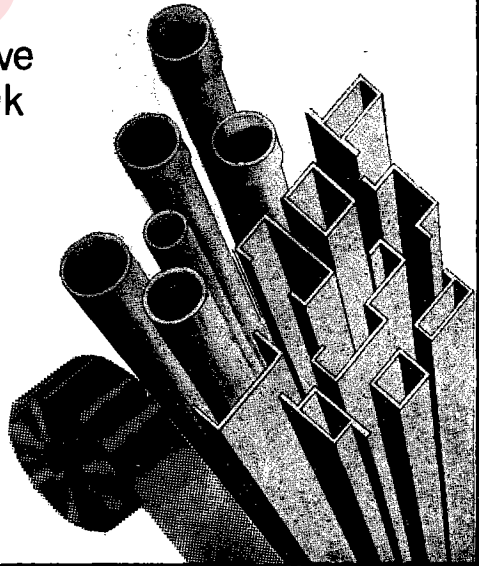
ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy Kardeşim Sok. 44/3 İstanbul Tel: 49 67 10

Borusan mamulleri dış pazarlarda



1971 de 6 yabancı
ülkede bütün Avrupa
mamulleri ile
boy ölçüştük ve
başarı kazandık

BS **BORUSAN**
BORU SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL
1958





SURTEL

**Kabloları,
iletkenleri,**

Surtelin 71 kablo garnitürleri



- Standartlara uygunluk
- Kalitede gerçek üstünlük
- Tesislerde emniyet
- Teslimatta sür'at
- İhracatta gelişme

ŞURTEL MAMULLERİNDE

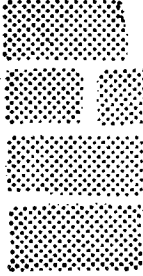


SURTEL KABLO
SANAYİİ A.Ş.

İzmir, Akçumra Cad. No: 80 Karakoy/İst.
Tel: 41 55 83 - 49 97 90 Telex: Surtkablo/İst.

6011 6111/17

ARSLAN



tek

veya

BLOK

• yapı tuğlası

• ateş tuğlası

ateş harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Fab. : 23 22 10

Mz. : 44 30 40

11

st

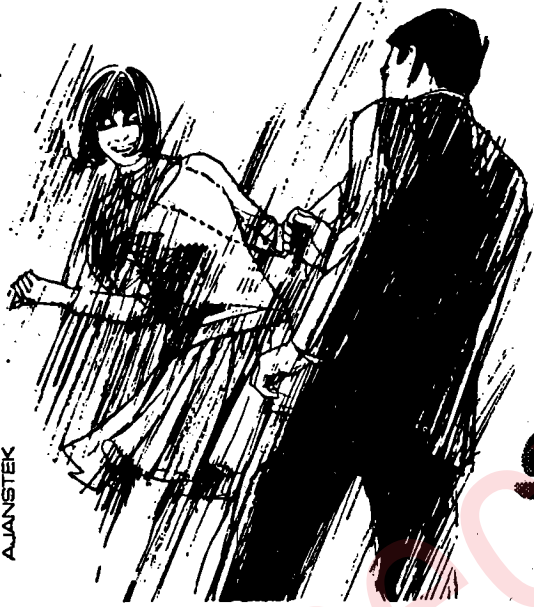
Mobil

VURDUN EĞİTİM HİZMETİNDE



her yıl
yeni bir
ilkokul

AJANSTEK



*gençliğin,
bizim...*

PEPSI®

PEPSI-COLA, İstanbul, Ankara ve Çukurova Bölgelerinde Pepsico, Inc.'in müsaadesiyle
FRUKO-TAMEK Meyva Suları Sanayii A.Ş. tarafından şişelenmektedir.



(Ajanstek 72/321)

AKSIGORTA

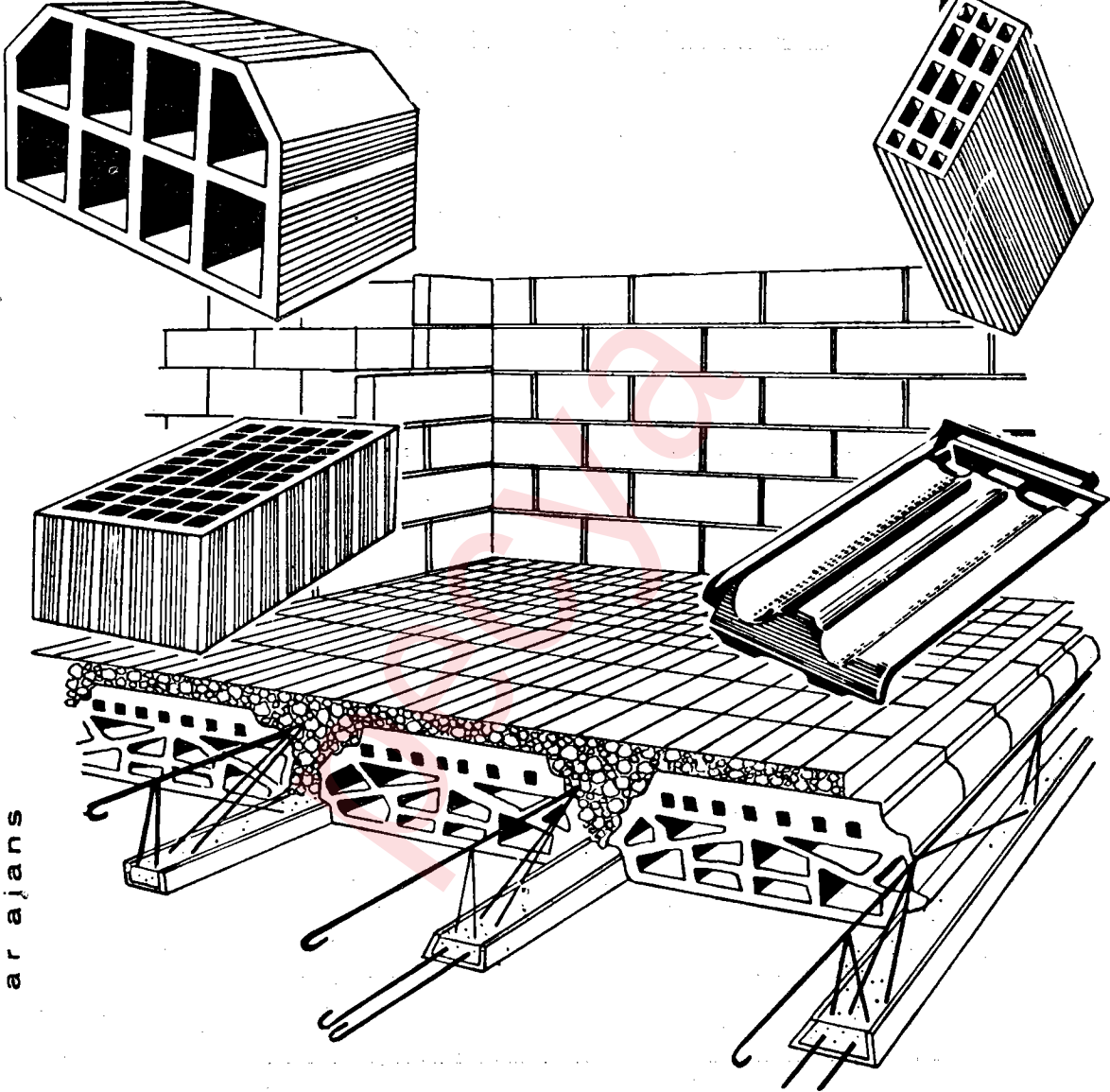
**YANGIN - NAKLİYAT - KAZA
TRAFİK - MAKİNA KIRILMASI ve HAYAT
SİGORTALARINIZ İÇİN
EMRİNİZDEDİR.**

Karaköy meydanı AKSU iş hanı
Telefon Müdüriyet : 49 33 29
Santral : 44 75 35 (5 hat)

Kurucusu AKBANK'ın bütün şubelerine
veya diğer acentalarına müracaatınız
kâfidir.



TUĞLA - KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI



İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Necatibey Cad. Arhan

Fındıklı - İstanbul

Tel. 49 58 02 - 44 81 29

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

MühürdarFuat Bey Sokak

Talas İş Hanı kat 1 Kadıköy - İstanbul

Tel. 36 13 42 - 36 48 98



HOOVER

ELEKTRİKLİ EV ALETLERİ

GÜLOK

elektrik sanayii anonim şirketi
fabrikalarında imal edilmektedir

001 2570

(Moran - 2745)

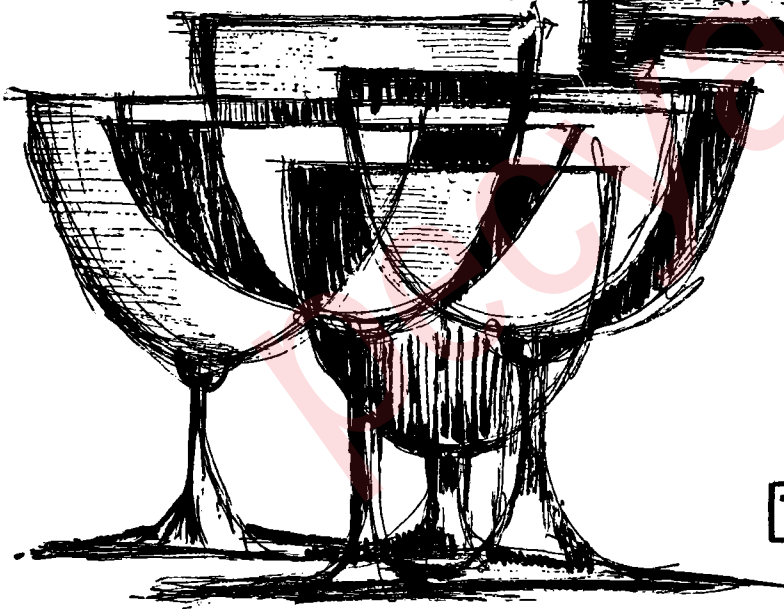
BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR



ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

HOS BAG



**ŞARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**